

orde en rust' (die vertegenwoordigers zouden dus boven de OD worden geplaatst) en vervolgens verzocht zou worden, in de eerste tijd na de bevrijding 'de Kroon van advies te dienen'. Wat de ministers betrof, waren van dat telegram slechts Gerbrandy en de minister van oorlog, van Lidth, op de hoogte – beiden meenden dat het nodeloze risico's schiep, aangelegenheden met betrekking tot de illegaliteit in de ministerraad te bespreken; de wens om een zo groot mogelijke beveiliging te bieden aan diegenen die in bezet gebied hun leven waagden in de strijd tegen de bezetter, nam ook in het denken van de koningin een belangrijke plaats in.

In het persoonlijke vlak ontbrak veel aan de goede verhoudingen in het kabinet, waartoe de hevige spanningen waarmee de oorlog gepaard ging (van negen van de twaalf ministers woonden gezinsleden of zelfs het gehele gezin in bezet gebied), hadden bijgedragen. Er waren krachtige weerstanden tegen de eigenzinnig geachte minister van koloniën, van Mook, die overigens telkens lange perioden in Australië werkzaam was. Van den Tempel had zich in sterke mate geïsoleerd, Gerbrandy en Burger konden in het geheel niet met elkaar opschieten, van Kleffens (buitenlandse zaken) en admiraal Furstner (marine) evenmin. Gerbrandy, door velen in Nederlandse kring in Engeland, door de ambtenaren met wie hij het meest te maken had (onder hen de redacteurs van Radio Oranje van wie ik er een was) en door talrijke luisteraars in bezet gebied nog steeds warm gewaardeerd om zijn strijdbaarheid (zijn radiotoespraken getuigden er van), had een groot deel van zijn greep op de regeringsploeg verloren, mede door zijn impulsiviteit en door zijn neiging, belangrijke beslissingen zelf of met slechts enkele andere ministers te nemen. Doordat hij op menig punt klem zat tussen de koningin en sommige ambtgenoten, had hij het extra moeilijk gekregen. Hij voerde een worsteling op twee fronten: één met de koningin die al bij de formatie van zijn eerste kabinet (zomer '40) graag gezien had dat hij een deel van zijn ambtgenoten (vertegenwoordigers van partijen die, zo meende zij, hun tijd hadden gehad) had laten vallen – een tweede worsteling met ministers die van oordeel waren dat hij teveel aan de koningin toegaf. Om te voorkomen dat drie ministers: van den Broek (financiën), van Kleffens en Michiels van Verduynen (minister zonder portefeuille, tevens ambassadeur te Londen) het kabinet zouden verlaten, had hij in april de minister van handel, nijverheid en scheepvaart alsmede van landbouw en visserij, Kerstens, de wacht moeten aanzeggen – met deze had zich evenwel de minister van justitie, van Angeren, solidair verklaard; van Angeren had in een nieuwe regeling voor de politie een bevoegdheid tot internering